

Для розв'язання питання «Чи становили фрагмент пенька та фрагмент стовбура дерева єдине ціле?» слід відібрати кругові поперечні спири стовбурів спиляних дерев і пнів (якщо діаметри пня та нижньої частини стовбура спиляного дерева збігаються), клиновидні випили із пнів і стовбурів спиляних дерев або бурові радіальні керни й висічки з деревини, вилученої у підозрюваного, і пнів (якщо діаметри пня і нижньої частини стовбура спиляного дерева не збігаються, тобто спільна лінія поділу, вірогідно, відсутня). Зважаючи на специфіку вилучення названих об'єктів, для виконання такої роботи доцільно залучати спеціаліста в галузі лісового господарства та спеціаліста-криміналіста.

Підбиваючи підсумки викладеного, зазначимо, що частину питань судової дендрологічної експертизи сьогодні розв'язують біологічна, ботанічна або трасологічна експертизи. Водночас судова дендрологічна експертиза (передусім, завдяки її комплексному характеру) є більш перспективною для встановлення обставин учинення незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, аніж згадані вище експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.08.2023).
2. Федорко Д. Є. Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні : дис. ... д-ра філос. за спец. «081 — Право». Київ, 2022. 272 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/22009/1/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%BE%20%28%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%B8%D1%81%29.pdf (дата звернення: 10.08.2023).
3. Досудове розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу : практич. посібник / за ред. канд. юрид. наук, проф. В. В. Коваленка та д-ра юрид. наук, проф. Є. О. Письменського. Івано-Франківськ, 2023. 203 с.
4. Ухвала Заводського районного суду міста Миколаєва від 23.02.2021 р. у справі № 487/4849/20 ; провадж. № 1-кк/487/943/21 / Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95355078> (дата звернення: 10.08.2023).

Особливості призначення й проведення судових лінгвістичних експертиз мовлення у кримінальних провадженнях за ст. 436-2 КК України

Євгенія Ковкіна,

канд. філол. наук, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-9868>, e-mail: evkovkina@gmail.com

Кристина Зайчик,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/000-0003-2392-476X>, e-mail: zaichik.kristina@gmail.com

Розглянуто особливості призначення судової лінгвістичної експертизи мовлення у кримінальних провадженнях та її проведення. Визначено межі компетенції експерта під час розв'язання лінгвістичних завдань.

Ключові слова: лінгвістична експертиза; межі компетенції експерта-лінгвіста; мовленнєві об'єкти; публічність.

Features of appointing and conducting linguistic forensic speech examinations in criminal proceedings under Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine

Yevheniia Kovkina, Krystyna Zaichyk

The peculiarities of appointing forensic linguistic examination in criminal proceedings and its conduct are discussed. The forensic examiner's competence boundaries in solving linguistic tasks are defined.

Keywords: *forensic linguistic examination; the forensic examiner's competence boundaries; speech objects; publicity.*

Новітні зміни в Україні на законодавчому рівні, ініційовані з огляду на розпочате повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, та, відповідно, оновлення нормативно-правової бази актуалізують такі предмети розслідування, як скоєння діянь, що сприяють збройній агресії на території України. Доведено, що основними критеріями під час діяльності органів досудового розслідування за певним кримінальним проступком є повнота, швидкість і неупередженість. До інструментарію здійснення досудового розслідування, що значно розширює доказові можливості слідства, належить судова експертиза — кваліфікована й об'єктивна форма використання спеціальних знань під час розгляду, зокрема, кримінальних проваджень.

Сьогодні досить затребуваною є лінгвістична семантико-текстуальна експертиза мовлення з розв'язання питань наявності / відсутності в наданих мовленнєвих об'єктах інформації щодо виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України; представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту; виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікації осіб, які здійснюють збройну агресію Російської Федерації проти України.

Об'єктами судової лінгвістичної експертизи мовлення у кримінальних провадженнях за такими фактами кримінальної діяльності є мовлення певної особи (групи осіб), зафіксоване в писемній або усній формі (висловлювання, звернення, виступи, промови, дописи, креалізовані та мультимодальні тексти та ін.). З огляду на мету їх розповсюдження, цим об'єктам властиві звернення до масової аудиторії, доступність.

В експертній практиці трапляються випадки, коли органом досудового розслідування на дослідження надаються неякісно оформлені матеріали, що значно ускладнює проведення експертизи та збільшує строки її виконання, а саме: не надаються матеріали, зазначені в супровідному листі, у постанові (ухвалі) про призначення лінгвістичної експертизи за матеріалами кримінального провадження поставлені питання, що, відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [1], виходять за межі компетенції експертів із лінгвістичного дослідження мовлення.

Компетенція експерта — одне з ключових понять судової експертизи. Як відомо, під поняттям компетенції судового експерта мають на увазі чітке коло питань, які може розв'язувати експерт певної спеціальності. Основне завдання експерта-лінгвіста полягає у встановленні об'єктивного змісту інформації, граматичного вираження висловлювань, визначення комунікативної мети, а також з'ясуванні прямої чи опосередкованої (непрямої) форми висловлювань.

Наприклад, актуальним є питання, чи належить до компетенції експерта з лінгвістичного дослідження мовлення встановлення наявності «правомірності» певних дій у змісті певної інформації. Значеннєве поле поняття «правомірність» містить оцінку дій особи, які не суперечать нормам і принципам права, тобто відповідають нормативним приписам законів. У той же час, згідно з ч. 1 ст. 242 КПК України, експерту заборонено розв'язувати питання, які виходять за межі його спеціальних знань та стосуються з'ясування питань права [2]. Зважаючи на зазначене, установлення «правомірності» має визначати тільки уповноважений представник правоохоронних органів (слідчий, слідчий суддя, суд і т. д.), оскільки до компетенції експертів не належить юридична (правова) кваліфікація діяння, установлення форми вини, умислу, мотивів правопорушення.

Із огляду на зазначене вище, у межах своєї компетенції експерт-лінгвіст може дійти висновку про наявність інформації щодо визнання правомірною збройної агресії

РФ проти України лише в тих випадках, коли це «визнання правомірності» виражене у досліджуваному мовленнєвому об'єкті вербально. Маємо на увазі, що в наданому на дослідженні мовленнєвому об'єкті міститься інформація, яка обґрунтована певними нормативно-правовими засадами явища чи події, про які йдеться.

В іншому випадку питання щодо наявності інформації про визнання правомірною збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 році, може бути переформульоване експертом на питання щодо наявності інформації щодо підтримки або схвалення збройної агресії РФ проти України, розпочатої у 2014 році, оскільки слово «визнавати» означає вважати когось дійсним, справжнім, законним; давати позитивну оцінку певному явищу, особі; погоджуватися з чимось або стверджувати істинність чогось.

Також експерти-лінгвісти часто стикаються не тільки з проблемами в оформленні поставлених перед ними питань, а й з наданими на дослідження об'єктами. Наприклад, слідчий (дізнавач, слідчий суддя, суддя тощо) як об'єкт дослідження надає посилання на публікації, розміщені в мережі Інтернет, на певних соціальних платформах, або надається усномовленнєве повідомлення (промова, виступ, інтерв'ю тощо) без його текстового відтворення (стенограми). Зазначене вище унеможливорює розв'язання поставленого перед експертом-лінгвістом завдання, оскільки, відповідно до методик дослідження, розміщені в мережі Інтернет матеріали не є об'єктами лінгвістичної експертизи мовлення, крім того, аналіз наданих на лінгвістичне дослідження усномовленнєвих об'єктів має проводитися лише разом з їхніми текстовими відтвореннями (стенограмами), оформленими відповідно до вимог чинного законодавства.

Перелічене вище, звісно, може бути урегульоване з допомогою клопотань експертів, листів про недоліки тощо, але це ускладнює роботу експертів, унаслідок чого строки виконання експертиз значно збільшуються. Зважаючи на велике навантаження експертів у галузі лінгвістичного дослідження мовлення, було б значно краще, якби представники органів досудового розслідування (суду) одразу враховували межі компетенції експерта, ознайомлювалися з переліком розв'язуваних ним питань та більш відповідально ставилися до оформлення матеріалів, які надсилають на дослідження. Дотримання цих простих рекомендацій дуже полегшить роботу експертам-лінгвістам, що своєю чергою допоможе слідчому (дізнавачеві, слідчому судді, судді та ін.) і значно пришвидшить етапи розслідування кримінального провадження.

Отже, теоретичні засади проведення лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення — на стадії становлення. Постійно поглиблюється вивчення предмету лінгвістичного дослідження з метою розроблення послідовного уніфікованого алгоритму для подальшого його впровадження в судову експертну практику. Створення науково-практичних засад та уніфікованого підходу аналізу об'єктів гарантує можливість якісного судово-експертного забезпечення державної безпеки України.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 21.08.2023).
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (зі змін. та допов.): наказ Мін'юсту України 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0001-13#n14> (дата звернення: 21.08.2023).